Tuomas Pylkkänen,
pelastusylitarkastaja
sisäministeriö, pelastusosasto
10.3.2025

Eduskunnan hallintovaliokunta

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 210/2024 vp)

Sisäministeriö kiittää kutsusta asiantuntijakuulemiseen.

Suomen turvallisuusympäristön muutos ja pelastustoimi

Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos Venäjän aloitettua täysimittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa helmikuussa 2022. Euroopan ja Suomen turvallisuustilanne on vakava ja vaikeasti ennakoitavissa. Riski Ukrainan sodan pitkittymiseen on todellinen, eikä sodan laajentumisen uhkaa voi poissulkea. Turvallisuusympäristö on heikentynyt pitkäkestoisesti eikä nopeaa kehitystä parempaan ole odotettavissa, vaikka sota Ukrainassa jossain vaiheessa päättyisikin.

Globaali vastakkainasettelu ja suurvaltojen väliset jännitteet ovat lisääntyneet ja niillä on keskinäisiä liittymäpintoja turvallisuuteen, talouteen, teknologiaan, huoltovarmuuteen, teollisuuteen ja kauppaan. Sääntöperusteiseen maailmanjärjestykseen kohdistuvat paineet, voimapolitiikan vahvistuminen, protektionismin aiheuttamat haasteet myös samanmielisten maiden välillä ja vapaakaupan kohtaamat esteet, ilmastonmuutos, köyhyyden, näköalattomuuden ja elintasoerojen aiheuttama globaali muuttoliike sekä ääriliikkeet ja terrorismi vaikuttavat kaikki vähintään välillisesti myös pelastustoimeen.

Sotilaallinen ja väestönsuojeluun varautuminen perustuvat samoihin uhkaskenaarioihin. Yhteiskunnan vahva kyky suojata siviiliväestöä ja kriittistä infrastruktuuria asevaikutuksilta mahdollistaa osaltaan sotilaalliselle puolustukselle tärkeiden toimintojen jatkumisen. Suomeen ei tällä hetkellä kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa. Suomeen on kevään 2023 jälkeen kohdistunut merkittävää hybridivaikuttamista erityisesti Venäjän toimesta. On todennäköistä, ettei uhka lähiaikoina pienene.

Ukrainan sota osoittaa, että Venäjä kohdistaa sodankäyntiään tarkoituksellisesti ja laajamittaisesti siviiliväestöä ja siviili-infrastruktuuria vastaan. Vaikka Suomessa on kylmän sodan päättymisen jälkeen esimerkiksi jatkettu väestönsuojarakentamista ja ylläpidetty väestönsuojelua koskevaa

sääntelykehikkoa, on pelastustoimessa, osana väestönsuojelun toiminnallista kokonaisuutta tunnistettu pelastustoimintaan ja muuhun väestön suojaamiseen liittyviä puutteita, haavoittuvuuksia ja kehittämistarpeita.

Hybridivaikuttaminen on lisääntynyt ja monimuotoistunut, ja siitä on tullut vihamielisille toimijoille keskeinen vaikuttamisväline. Keskeinen osa hybridiuhkia ovat kyberhyökkäykset, informaatiovaikuttaminen, kriittisen infrastruktuurin vaurioittaminen ja maahanmuuton välineellistäminen. Toiminnalle luonteenomaista on, että toimet kohdistetaan ns. harmaalle alueelle siten, että ne eivät johda vastaukseen sotilaallisin keinoin. Tällöin ensivaiheen viranomaisina toimivatkin usein siviiliviranomaiset. Esimerkiksi infrastruktuuriin tai ihmisten välittömään turvallisuuteen kohdistuvat tehtävät voivat edellyttää kiireellistä pelastustoimintaa. Tällaisten riskien toteutumisen intensiteetin kasvu näkyisi vastaavasti pelastustoimen voimavarojen riittävyydessä.

Digitalisaation siivittämä informaatioympäristön murros altistaa kaikki toimijat disinformaatiolle ja informaatiovaikuttamiselle. Sosiaalisessa mediassa ja muualla verkossa tiedon luotettavuuden ja uskottavuuden arvioiminen on käynyt yhä vaikeammaksi, joka voi kohdistua myös pelastustoimen järjestelmään, edellyttäen pelastustoimen viranomaisilta varautumistoimia.

Ilmastonmuutoksen turvallisuusvaikutukset kohdistuvat Suomeen sekä suoraan että välillisesti. Lisääntyvät sään ääri-ilmiöt aiheuttavat monimuotoisia haasteita yhteiskunnan kriittisille toiminnoille ja lisäävät onnettomuusriskejä. Ilmastonmuutos vaikuttaa sekä globaalisti että kansallisesti myös muun muassa ruuan tuotantoon, veden saatavuuteen, energiasiirtymiin, huoltovarmuuteen ja tautien esiintyvyyteen ja tätä kautta myös turvallisuusympäristöön. Ympäristön saastuminen koskettaa luontokadon ja ilmastonmuutoksen tavoin koko planeettaamme, ja on nykyisin suurin sairauksia ja ennenaikaisia kuolemia aiheuttava ympäristötekijä. Saastuminen vaikuttaa ihmisten terveyteen veden, ruoan ja ilman kautta. Pelastustoimeen, sen tehtäviin ja toimintakykyyn ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat monelta osin vaikeasti ennakoimattomia ja välittömiä (onnettomuusriskien kasvaminen), osin pidemmän aikavälin sopeutumista edellyttäviä välillisiä (onnettomuustyyppien muutokset).

Venäjän strategisesti merkittävimmät alueet – Moskova, Pietari ja Kuolan niemimaa – sekä Venäjän vaikutuspiiriin kuuluva Valko-Venäjä ovat Suomen lähialuetta. Venäjän intressit Itämerellä ja arktisella alueella korostavat

Pohjois-Euroopan puolustuksen ja pidäkkeen merkitystä. Pohjois-Euroopan strateginen asetelma on uudelleen muotoutumassa Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden myötä. Venäjä näkee yksinomaan Nato-maista koostuvan Pohjolan erottamattomana osana lännen ja Venäjän välistä vastakkainasettelua ja vahvistaa sotilaallista suorituskykyään vastatakseen muuttuneeseen strategiseen asetelmaan. On odotettavissa, että Venäjä pyrkii vahvistamaan sotilaallista läsnäoloaan ja toimintaansa läntisillä rajoillaan niin nopeasti kuin se Ukrainan sodan kehityksen valossa on mahdollista. Arktisen alueen merkitys on korostunut suurvaltakilpailussa Koillisväylän avautuessa ja alueen luonnonvarojen hyödyntämismahdollisuuksien parantuessa. Sotilaallinen toiminta ja vastakkainasettelu arktisella alueella on lisääntynyt.

Pelastustoimen ja väestönsuojelun alalla on kahden- ja monenvälisen (EU, Pohjoismaat, Itämeren valtiot) varautumisyhteistyön merkitys on viimeisimpien vuosien aikana kasvanut. Muun muassa Suomen ja Ruotsin sekä muiden pohjoismaiden kesken sisäministeriön johdolla on käynnistetty tai ollaan aloittamassa pelastustoimen ja väestön suojaamisen yhteistyön tiivistämistä, jopa operatiivisen tason suunnittelu- ja varautumistoimien osalta. Kansainvälisen yhteistyön määrällinen kasvu osaltaan haastaa jo entuudestaan haastavassa taloudellisessa tilanteessa olevan toimialan kapasiteetin; vaikka yhteistyöstä lienee saatavissa pidemmän aikavälin hyötyjä, lyhyellä aikavälillä se edellyttää kotimaan toiminnoista, ml. varautumis- ja kehittämistoiminnasta tinkimistä. Turvallisuuspoliittisten riskien lisäksi osaltaan myös ilmasto- ja sääriskit edellyttävät esimerkiksi EU:n pelastuspalvelumekanismin puitteissa tehtävän yhteistyön kehittämistä pelastustoimen osalta.

Sisäministeriö on hyvinvointialueiden ohjauksessa korostanut voimakkaasti jatkuvassa muuttuvan ja epävarman turvallisuusympäristön haasteiden huomioimista hyvinvointialueiden pelastustoimessa, erityisesti pelastustoiminnan ja väestön suojaamisen suorituskykyjen ylläpitämistä ja kehittämistä. Pelastustoiminnan, väestön varoittamisen ja suojaamisen suorituskyvyt vakavimmissa poikkeusoloissakin pohjaavat suurelta osin pelastusviranomaisten normaaliolojen suorituskykyyn ja järjestelmiin. Olennaista on, että merkittävimmät havaitut suorituskykyvajeet ja puutteet varautumisessa pelastustoimen haastavassa taloudellisessa tilanteessa tulisi kyetä korjaamaan. Muun muassa pelastustoiminnan johtamis- ja tilannekuvajärjestelyjä ja -rakenteita on uudistettu ja uudistetaan vastaamaan paremmin toimintaympäristöä ja sen ennakoituja muutoksia. Hallitusohjelmaa toteutetaan myös uudistamalla pelastuslakia.